

A nyolc nyelven beszélő folyó

Interjú Ted Efremoff multidiszciplináris művésszel

Ted Efremoff orosz-amerikai képzőművész, a Central Connecticut State University docense volt a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem vendége június végén. Dél előtt az egyetem diákjainak tartott rövid filmes workshopot, délután pedig a PKE dísztermében vetítették *Anyanyelv (Mother Tongue)* című filmjét. A film egy dunai utazás története. Efremoff a Fekete-erdőtől indult a folyamon, és minden országban, amelyen áthaladt, arra kérte az embereket, saját anyanyelvükön beszéljenek arról, mit jelent számukra a Duna, hogyan viszonyulnak a szomszédos országokhoz, és mit gondolnak a határokról. A film nyolc nyelven szólal meg – németül, szlovákul, magyarul, ukránul, horvátul, szerbül, bolgárul, oroszul és románul. A vetítés után a rendezővel beszélgettünk.

Honnan ered a Duna iránti érdeklődése?

Rezidens művészként dolgoztam Bulgáriában, a Duna-parton. A túloldalon látszott Románia. Nagyon érdekesnek tűnt, hogy a Duna élő, folyamatos mozgásban lévő dolog, ugyanakkor országhatár is. Át akartam élni, milyen lehet átúszni a határon, úgyhogy egy performance keretében átúsztam a Dunát. Később Németországban tanítottam, onnan utaztam épp visszafelé Bulgáriába, amikor ráébredtem, hogy a Duna forrása nagyon közel van ahhoz a német egyetemhez, ahol tanítottam. Eszembe jutott, hogy akár le is utazhatnék a folyón, és elgondolkodtam rajta, mivel foglalkozhatnék utazás közben.

Erős szálak fűzik Kelet-Európához.

1964-ben születtem Moszkvában. Tizenhat éves koromig ott éltem, akkor költöztünk az Egyesült Államokba. Nagyanyám amerikai volt, de 1930-ban Oroszországba költözött, és 50 évig ott élt – írt egy könyvet is *50 orosz tél* címmel –, mivel nem

engedték, hogy elhagyjuk az országot. Mindig érdekelt az az államok, ahol szocialista vagy kommunista kormány uralkodott. Most, hogy már van rá lehetőségem, sokat utazom, szeretem a szláv nyelveket, és amikor csak tehetem, Kelet-Európába jövök.

Most vetített filmjének Anyanyelv (Mother Tongue) a címe. Képzőművészként, amerikaiként mi érdekli a nyelvekben?

Leginkább az identitás érdekel. A nyelv pedig nagyon fontos identitás-meghatározó az emberek számára. Amikor elhatároztam, hogy leutazom a folyón, szerettem volna a folyó összes nyelvét hallani. Ugyanakkor a magyar nyelvet lenyűgözőnek tartom. Az volt a célom, hogy a filmben érződjön az identitás íze.

Hogyan készült a film?

Az első 150 kilométeren a Duna nem hajózható, mert túl sekély, ezért ott kerékpárral haladtam. Aztán ahol csak tudtam, felültem mindenféle hajókra. Volt, ahol szárazföldön kellett utaznom. A folyóparton rengeteg érdekes emberrel találkoztam. Először nem terveztem, hogy ebből film lesz, inkább videóvetítésnek szántam egy installációban, és azt hittem, az

elkészítése mindössze két hétig fog tartani. Nem vagyok igazi filmes. Aztán megértettem, hogy egy filmet megcsinálni ennél sokkal több munka. Úgyhogy végül többször is vissza kellett térnem.

Miért döntött úgy, hogy a filmben nem mutatja az interjúalanyok arcát?

Azért, mert a folyó sokkal öregebb, mint az emberek. Azt akartam, hogy a folyónak saját hangja legyen. Ezért mutattam a folyót. Valójában a Duna előtt volt itt egy sokkal régebbi és sokkal nagyobb folyó, az ő-Duna, ami már jócskán az emberiséget megelőzően itt folyt. Aztán jött az ember. Elkez-

Ted Efremoff a PKE dísztermében

dett kis falvakat, településeket építeni, halat fogni, és egyszer csak azt mondta: no, ez az én falum, az a tiéd. Te menj oda. Vagy elveszem a faludat, harcolunk. Szóval jöttek az emberek, akik azonnal elkezdtek felosztani egymás közt a földet, de a folyót ez soha nem érdekelte. A folyó az élet metaforája. Fontosnak tartottam, hogy elkészítsem a folyó portréját, úgy, hogy a hangok kicsit kevésbé legyenek fontosak, mint a folyó maga.

A folyót tehát hol átszelik a határok, hol ő maga alkotja az országhatárt. Hogyan viszonyulnak az emberek a határokhöz Európa különböző részein?

Érdekesnek tartom, hogy például Németországban vagy Ausztriában az emberek politikailag korrektek. Azt mondják, amit jónak tartanak. Kelet-Európában már más a helyzet, itt az embereket nem érdekli annyira az ilyesmi, egyszerűen elmondják, amit éreznek. Pontosan ezt szeretem Kelet-Európában, hogy kicsit vad. Van, aki nagyon támogatja a határokat, van, aki erősen ellenzi, én pedig mindenkinek a véleményét meg akartam mutatni. Azt hiszem, úgy esett, hogy inkább liberális beállítottságú emberekkel találkoztam, mivel én magam inkább liberális körökben mozgok, de sok olyannal is találkoztam, aki kifejezetten támogatta a határok meglétét.

Hogyan találta meg az interjúalanyait?

A legtöbbet véletlenszerűen állítottam le a folyóparton vagy a hajón. De például Budapesten egy művészrezi-

dencián laktam, az Art Quarter Budapestben, ahol találkoztam a központot vezető német sráccal, és az ő véleményét is kikértem. Szóval vannak a megszólalók között olyanok is, akiket valamennyire ismerek. De minden információ jól jött.

A film kérdéseket vet fel a nézőben, választ pedig nem ad. Más nyilvános vetítéseken hogyan reagáltak a nézők a filmre?

Bécsben is tartottunk egy nyilvános vetítést. Nagyon érdekes, hogy minden vetítés más. Számomra az volt a legérdekesebb, hogy a jórészt magyar nemzetiségű váradi nézők min nevettek. Szeretném a Duna mentén található összes országban bemutatni, mert szerintem minden alkalommal más lesz a reakció.

Dokumentumfilmnek tartja az Anyanyelvet?

Művész vagyok, úgyhogy nem érdekel. Számomra az alapötlet a legfontosabb. Van benne dokumentarista jelleg, mint sok mindenben, amit alkotok, de végül is nem számít, a lényeg a folyó. Van egy buddhista filozófia, amely szerint a folyó az élet, ami folytonos. Közömbös az emberek generálta vitákkal, nézeteltérésekkel szemben. Azt hiszem, ez volt a fő mondani-valóm a filmmel. A festészetnek, a dizájnnak nagyon sok köze van a filmezéshez is, meg kell érteni a kompozíciót, a fényt, a színt. Szerintem egy jó filmes ugyanúgy komponál meg egy képet, mint egy festő. Úgy vélem, az a tény, hogy korábban festő voltam, sokat segített. Tudom, hogy a filmben sok a technikai hiba, tudom, hogy jobb is lehetne, de most, hogy újranéztem, meglehetősen elégedett vagyok vele.

Miért nincs benne zene?

Nagy rajongója vagyok az olyan filmrendezőknél, mint például Tarkovszkij, akinél nagyon lassan mozog a kamera, hagyja, hogy a környezet beszéljen. Azt akartam, hogy a film levegős legyen, az emberek csak nézhessék a folyót vagy a tájat.

Kellems utazás volt?

Nagyon élveztem. Rengeteg érdekes emberrel találkoztam, rengeteg dolgot tanultam. A legcsodálatosabb az volt, amikor

Romániában, Sulinán voltunk, a Fekete-tengernél, a Duna torkolatánál, és épp akkor volt ott egy fesztivál, amelyen a Duna-deltánál élő összes nemzetiség részt vett. Valaki egyszer azt mondta, hogy a Duna olyan, mint egy lefolyó, lemossa az embereket ide, és most mind itt élnek. Fogalmam sem volt, hogy oroszok, lipovánok, németek és nagyon sok más nemzeti-ség él itt. Nagyon érdekes volt, hogy mindenféle nép odalent kötött ki.

Önnek kettős, orosz-amerikai identitása van. Amerikában, ahol csak államhatárok vannak, mit értenek az emberek ennek a filmnek a mondanivalójából?

Azt hiszem, az emberek természet-szerűleg fejlődtek ezzé a nagyon intelligens szociális állattá, amely jobban képes a földet a saját javára használni, mint bármely másik állat. Természetünknel fogva territoriálisak és törzsiak vagyunk. Úgyhogy szerintem mindenki képes megérteni, hogy ez az én törzsem, az meg a tiéd. Ez az én földem, az meg a tiéd. És azt hiszem, hogy pontosan a territoriális és törzsi természetünk miatt, és azért, mert a népesség egyre nő, a közeljövőben nagyon sok lesz a konfliktus a világban. A túlélésünk pedig attól fog függni, hogy hogyan oldjuk meg ezt a problémát. Hogy továbbra is territoriálisak és törzsiak maradjunk-e, vagy elfogadjuk egymást – ettől függ a jövőnk. A természetünknek ez a megváltoztatása az ember társadalmi evolúciójának mindeddig legfontosabb mozzanata.

NAGY ORSOLYA

72

Szegedi szimfonikusok – nagyváradi közönség: döntetlen

Kritika

A Szegedi Szimfonikus Zenekar vendégszerepelt Nagyváradon június 17-én, egy csendesnek mondható vasárnap estén a Nagyváradi Állami Filharmónia Enescu–Bartók hangversenytermében.

A szimfonikus koncert képe kiegyenlített volt, a párhuzamosan zajló futball-vb-meccsre hajazva mondhatni „döntetlen”, hiszen nagyjából ugyanannyi közönség gyűlt össze, mint amekkora a szegedi zenekar volt: ez úgy 50-60 ember a 475 ülőhelyes teremben. A színpadon helyet foglaló vendégművészek szemszögéből a nézőtérre tekintve ez enyhén szólva is lehangoló lehetett, de kellemetlenebb kellene legyen magának a váradi filharmóniának, hogy egy ilyen volumenű ritkaságszámba menő eseményre nem voltak képesek közönséget toborozni. A publikum felét így is inkább a váradi zenekar érdeklődő hangszeres tagjai, zenész kollégák tették ki, kicsit mentve a becsületünket. Pedig volt már rá példa néhányszor, hogy itt járt a szegedi szimfonikus- vagy kamarazenekar, és közönség is akadt rá. Persze voltak itt annak idején a debreceniek, kassaiak, aradiak is egy nagyjából tíz évvel ezelőtt beindult jó elképzelés és együttműködési rendszer keretében, mellyel a váradi zeneintézmény kicsit nyitni próbált a kulturális csereakciók felé, azaz viszonzásul ők is ellátogattak az említett városokba koncertezni, ami a lényeg, másutt is megmutatkozni. Valami miatt azonban ez a kapcsolattartás csak néhány évig tartott. De mint látható, a szegediek azért hűségesek, csere ide vagy oda, ők jönnek.

Szeged és Várad zenei kapcsolatában keresgélve rögtön szembeötlik, hogy Acél Ervin karmester, aki 1963-tól volt Váradon állandó dirigens, 1991-ben nyolc évre Szegedet választotta szakmai székhelyéül. Az okokat utólag lehet keresgélni, de tény, hogy amikor itthon jobbra fordultak a dolgok, 1999-ben Acél azonnal visszatért a váradi filharmó-

niához, és 2006-ban bekövetkezett haláláig ismét töretlenül állt e zenekar élén.

Kosztáncsik István hegedűművész, a szegedi szimfonikusok koncertmestere szintén a váradi zenekarból indult útnak 1991-ben a „szűkebb” hazába, ahol megérdemelten hamar elismert művész lett. Szólistaként Kosztáncsik szerencsére még mindig gyakori vendég a váradi szimfonikus koncerteken. Gyüdi Sándor, a szegedi szimfonikusok művészeti vezetője és karmestere, egyben a mostani koncert dirigense, szintén hűséges visszatérő vendége a váradi zenekarnak, gyakran láthattuk már vezényelni a bérletes hangversenyeken.

Ha a Kodály-repertoár gyenge ápolása tekintetében nemrég elmarasztaló szavakkal illettem a váradiak műsorpolitikáját, akkor a szegediek ezt a csorbát most kiválóan kiköszörülték, mert két Kodály-művet is elhoztak Ady városába: a *Fölszállott a páva – változatok egy magyar népdalra* (zenészek közt csak *Páva-variációk*), illetve a *Galántai táncok* című mesteri zenekari kompozíciókat. A szegediek hallhatóan kiváló és virtuóz zenekari összhangban ápolják, éltetik, értik és sajátjuknak is érzik ezt a repertoárt, amit most végre amolyan pesti

73